

DAWID JACEK MICHALSKI

PRZYWÓDZTWO POLITYCZNE –
PRZYKŁAD CHIŃSKIEJ REPUBLIKI LUDOWEJ

Pojęcie przywództwa politycznego może być analizowane zarówno z perspektywy nauk politycznych, jak i nauk prawnych. Często jest nierozdzielnie kojarzone z pojęciem sprawowania władzy. Jednakże wydaje się to błędne, chociażby ze względu na fakt, że przywódcy polityczni częstokroć dopiero się stawali przywódcami państwowymi. Ze względu na zdolność wpływu na masy, charyzmę poprzez walkę klas, czy to w imię wyższość rasy byli demokratycznie wybierani albo przejmowali władzę, dokonując zamachu stanu. Zatem przejmowanie władzy mogło następować w czasie pewnego procesu lub jako konsekwencja jakiegoś wydarzenia. Przywódcy polityczni występują w każdym państwie, gdyż przedstawicielstwo jest istotą rządzenia. Najczęściej to piastun organu władzy wykonawczej pełni funkcję przywódcy. Może reprezentować całe społeczeństwo, jakąś grupę, klasę lub rasę. Model ustrojowy jest istotnym czynnikiem wpływającym na sposób postrzegania liderów i ich popularność. We współczesnych cywilizowanych państwach prawa monarchowie pełnią raczej funkcje reprezentacyjne. Prezydent, w zależności od systemu, może dysponować szerszą władzą (system prezydencki) albo być raczej tylko reprezentantem i jedynie biernym wykonawcą woli organu ustawodawczego. Chińska Republika Ludowa nie jest wyjątkiem od tej reguły. W Państwie Środka również wyróżnia się instytucje przedstawicielskie, a także obserwuje się pewne cechy charakterystyczne sposobu sprawowania władzy. Nie ma tam monarchy, nie ma prezydenta, ale jest instytucja przewodniczącego.

Zasadniczym celem niniejszego artykułu jest próba określenia pozycji politycznej i ustrojowej przewodniczącego jako przywódcy w ustroju politycznym Chińskiej Republiki Ludowej. Aby osiągnąć zamierzone rezultaty, posłużono się następującymi metodami badawczymi: historyczną, systemową, porównawczą i instytucjonalno-prawną¹.

Postawiono następujące pytania badawcze:

- 1) Co rozumie się pod pojęciem przywództwa?
- 2) Jak kształtowało się przywództwo w historii Chin?
- 3) Dlaczego Chiny budzą takie zainteresowanie i jakie to rodzi skutki dla świata?

¹ A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2013, s. 123–141.

4) Jakie są cechy ustroju politycznego Chińskiej Republiki Ludowej?

5) Jaka jest współczesna pozycja ustrojowa i polityczna przywódcy?

Przywództwo lub przewodzenie można interpretować jako prowadzenie jednostki w określonym kierunku, kierowanie zespołem ludzi, organizacją, stanie na czele, przewodniczenie. Natomiast przywódca jest osobą stojącą na czele grupy, kierującą, dowodzącą, czyli wywierającą względnie trwałe wpływy na innych ludzi. Wydaje się, że zdolności określonej osoby lub grupy osób do kierowania strukturami czy zbiorowością społeczną powinny być uważane za główny czynnik, poprzez który determinuje się wpływ przywództwa na losy państwa. W doktrynie wyróżnia się trzy typy przywództwa politycznego: rutynowe (polityk pełniący funkcję kierowniczą, którego styl działania wynika z zajmowanego urzędu, nie wyróżnia się oryginalnością, styl rządzenia nie jest konsekwencją indywidualnych cech wolicjonalnych), innowacyjne (cechuje dynamicznego polityka wprowadzającego nowy styl polityczny, a także wnoszącego nowe wartości) oraz promocyjne (polityk – kreator, twórca partii, organizacji, a nawet państwa)².

Ponadto w kontekście przywództwa wyróżnia się pojęcie autorytetu. To właśnie dzięki społecznemu uznaniu osoby lub instytucje nadają kształt i kierunek określonym zachowaniom jednostek, grup społecznych czy nawet całego społeczeństwa³. Wydaje się, że przez autorytet dopełnia się pojęcie przewodzenia politycznego. Zatem poprzez przywództwo dostrzega się oddziaływanie na jednostkę lub zbiorowość, które rodzi określone skutki. Doniosłość tych skutków może być uzależniona od korelatu obiektywnych i subiektywnych czynników. Obiektywne są cechy osobowościowe, autorytet i zdolności do kierowania, natomiast subiektywne – typy przywództwa, które obierze polityk.

Każde państwo cechuje się swoistością modelu przywództwa. Jest to związane z wieloma czynnikami. Ze względu na ustrój polityczny i gospodarczy, historię, tradycję i specyfikę mentalności społecznej przywództwo w Chińskiej Republice Ludowej charakteryzuje się odmiennością od innych modeli, chociażby analizowanego bardziej wnikliwie modelu duchowego przywódcy w Islamskiej Republice Iranu⁴. Ukształtowanie się współczesnego komunistycznego systemu polityczno-prawnego ChRL jest skutkiem wydarzeń z połowy XX wieku. System ten jest całkowity

² Por. *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, Warszawa 2001, s. 192 i 211; I. Przeor-Pastuszek, *Przywódtwo polityczne*, [w:] *Leksykon politologiczny: polityka – ustrój – idee*, red. M. Chmaj, W. Sokół, Lublin 1999, s. 311–315; W. Stankiewicz, *Konflikt jako zjawisko integrujące i dezintegrujące oblicze współczesnego świata*, Olsztyn 2008, s. 148–149; Z. Leoński, *Nauka administracji*, Warszawa 2004, s. 93–95.

³ Więcej na temat roli autorytetu w naukach społecznych zob. W. Stankiewicz, *Konflikt jako zjawisko...*, s. 120–126.

⁴ Szerzej na temat przywództwa politycznego w Islamskiej Republice Iranu zob. D.J. Michalski, *Przywódtwo polityczne: przykład Iranu*, „Studia Gdańskie. Wizje i Rzeczywistość” 2012, t. IX, s. 302–310.

cie odmienny od tradycyjnego, nieznacznie ewoluującego na przestrzeni wieków. Wprowadzono istotne zmiany ideologiczne, zastępując monarchistyczną tradycję rewolucyjną doktryną marksizmu i leninizmu. Wraz z nową doktryną modyfikacji uległa także koncepcja przywództwa. Jednakże, aby dokonać analizy współczesnej koncepcji przywództwa w Chinach, niezbędne jest przedstawienie ewolucji, jaka dokonała się na przestrzeni wieków.

Państwo położone w Azji Środkowej i Wschodniej ma bardzo długą historię. Kulturę prawną Chin tworzyły dwie główne szkoły filozoficzne: konfucjanizm (szkoła ruistów) i legalizm. Miały one wpływ na kształtowanie się koncepcji przywództwa. W konfucjanizmie władca miał być wzorem postępowania dla ludzi. Zwolennicy Konfucjusza uważali, że prawo stanowione nie jest konieczne, gdyż człowiek instynktownie potrafi odróżnić dobro od zła, wystarczy arbitralność władcy – męża szlachetnego, człowieka o cechach predestynujących do rządzenia państwem. Dzięki tzw. „trzem fundamentalnym zasadom” społeczeństwo miało dobrze funkcjonować poprzez między innymi dobrowolne poddanie względem panującego. Legalisci z kolei wierzyli w zwierzchnictwo prawa, bardziej ufając w skuteczność nakazów i zakazów niż ludzki instynkt. Uważali oni, że tylko silne prawo jest w stanie zagwarantować porządek społeczny. Dlatego silny przywódca winien być wyposażony w doskonały instrument kontrolowania ludzi. Szkoły te rozwijały się intensywnie na przełomie epok Wiosen i Jesieni (VII–V w. p.n.e.) oraz Walczących Królestw (V–III w. p.n.e.)⁵.

Według tradycji i na podstawie prac wykopaliskowych prowadzonych niedaleko od Luoyangu, na południe od Rzeki Żółtej stwierdzono, że pierwsze państwo dynastii Xia zostało założone w III tysiącleciu p.n.e. Następnie na podstawie kronik skompilowanych w czasach dynastii Zhou można uznać za historycznie potwierdzone państwo Szang, funkcjonujące od około 1700 r. p.n.e. Twierdzi się, że państwo chińskie ostatecznie pojawiło się wraz z pokonaniem dynastii Shang przez dynastię Zhou. W starożytnych Chinach władza należała do króla (*wang*). Tron był z reguły dziedziczny. Król musiał łączyć cechy wojownika (*wu*) i uczonego (*wen*). Problemem w sprawowaniu przywództwa okazała się znaczna rozpiętość terytorialna państwa, co w konsekwencji doprowadziło do rozdrobnienia⁶.

⁵ Chińskie starożytne szkoły filozoficzne zostały tutaj omówione pomocniczo, stąd powierzchowność wywodu w tej kwestii. Więcej na ten temat X. Yao, *An introduction to Confucianism*, Cambridge 2000, s. 32–33; Y. Xinzhong, *Konfucjanizm. Wprowadzenie*, Kraków 2009, s. 36; I. Drapkin, *Crime and punishment in the ancient world*, Lexington 1989, za: M. Jones, P. Johnstone, *History of criminal justice*, Elsevier 2012, s. 31–32; P. Dąbrowski, *Mysł polityczno-prawna starożytnych Chin – próba syntezy*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2012, z. 2, s. 29–32; L. Dubiel, *Historia doktryn politycznych i prawnych do schyłku XX wieku*, Warszawa 2005, s. 29.

⁶ Por. J.K. Fairbank, *Historia Chin*, Warszawa-Gdańsk 2003, s. 33–40; T. Maciejewski, *Historia powszechna ustroju i prawa*, Warszawa 2007, s. 58–59; T. Maciejewski, *Historia administracji*, Warszawa 2006, s. 28–29; *Encyklopedia popularna PWN*, t. 2, Warszawa 1997, s. 156–158.

Po podziale trwającym od XI do III wieku p.n.e. nastąpiło pierwsze zjednoczenie pod rządami dynastii Qin. Pierwszym cesarzem był mianowany w 221 r. p.n.e. Szy Huang Ti. Sprawował władzę despotyczną. Następnie na okres panowania dynastii Han (od 206 r. p.n.e.) przypadł szczyt świetności Państwa Środka. Przejawiał się przede wszystkim w rozwoju gospodarczym. Poprzez podboje militarne doszło do powiększenia terytorium. Zauważalnie wzrosła liczba ludności. Cesarze sprawowali władzę absolutną, będąc odizolowanymi w swych pałacach. W konsekwencji, w wyniku postępującej dezintegracji spowodowanej powstawaniem lokalnych, a nawet regionalnych ośrodków władzy doszło do upadku dynastii Han. W starożytnych Chinach dokonały się trzy istotne zjednoczenia – pod rządami dynastii Jin, Sui i Song. Wydaje się, że największą epoką w dziejach Chin był okres Song. Nastąpił wtedy najbardziej dynamiczny rozwój filozofii politycznej, a także postęp techniczny. Jednakże podboje imperium mongolskiego w XIII wieku nie ominęły Chin. Dopiero po powstaniu Czerwonych Turbanów w 1368 r. zakończył się osiemdziesięciodziesięcioletni okres panowania mongolskiej dynastii Yuan⁷.

Dynastia Ming sprawowała rządy przez 276 lat. Przetrwała do 1644 r. W tym czasie dwukrotnie zwiększyła się liczba ludności Chin. Nowy autokrata Hongwu cechował się nadmierną energicznością, miał napady gwałtownego gniewu, a z czasem stał się paranoicznie podejrzliwy. Dążył do utrzymania silnego przywództwa opartego na scentralizowanej kontroli nad największym państwem świata⁸. Wspomnienie Hongwu jest istotne, gdyż był on swoistym prekursorem w tej dynastii. Jego następcy przejęli wypracowany przez niego model rządzenia. Jak się okazało, nie był to najbardziej optymalny sposób sprawowania władzy, gdyż pośrednio doprowadził do upadku dynastii.

Dynastię Ming zastąpiła mandżurska dynastia Qing. Dążąc do zachowania silnego i scentralizowanego przywództwa, mandżurscy cesarze zakazali swym synom zostawać lokalnymi władcami. W okresie ich panowania musieli poradzić sobie z dwoma istotnymi zadaniami. Musieli utrzymać się przy władzy jako władcy niechiński oraz zachować społeczny i polityczny porządek imperialny konfucjanizmu, na którym opierali swoje rządy. Źródłem siły konfucjańskich rządów było poszukiwanie moralnej akceptacji ze strony poddanych. Cesarz dążył do propagowania ładu i dobra publicznego. Wzorowe postępowanie władcy w sferze publicznej przejawiało się między innymi w budowaniu tam przeciwpowodziowych, a także utrzymywaniu pełnych spichlerzy na wypadek klęski głodu czy klęski żywiołowej. Ponadto panujący popierał moralność, nagradzając osoby starsze i cnotliwe. Niezbyt energiczne zabieganie o wzmocnienie władzy centralnej późnych reformatorów z dynastii

⁷ Zob. J. Mathieux, *Wielkie cywilizacje. Rozkwit i upadek imperiów*, Warszawa 2008, s. 54; J.K. Fairbank, *Historia Chin...*, s. 52–58, 68 i 82; T. Maciejewski, *Historia powszechna...*, s. 58–59; T. Maciejewski, *Historia administracji...*, s. 28–29; *Encyklopedia...*, s. 156–158.

⁸ Zob. J. Mathieux, *Wielkie cywilizacje...*, s. 54; J.K. Fairbank, *Historia Chin...*, s. 116–117.

Qing było przyczyną niemożności realizacji zadania przebudowy struktury władzy. Z powodu powstania tych nierozwiązywalnych problemów systemowych doszło do upadku cesarstwa⁹.

W 1911 r. rozpoczęła się rewolucja demokratyczna, której skutkiem było proklamowanie Republiki Chińskiej przez Sun Yat-sena, kierującego Ludową Partią Narodową (Kuomintangiem). Walka o kształt nowej formy państwa toczyła się przez pięć lat. W tym okresie brakowało stabilizacji politycznej niezbędnej do rozwoju. Przykładem może być zamach stanu przeprowadzony przez Yuana Shikaia, istotnie naruszający legitymizację republikańskich władz. Tymczasowe instytucje, takie jak konstytucja, parlament i partie polityczne, były czymś nowym, dotychczas nieznanym chińskiej kulturze prawnej. Historyczne znaczenie Państwa Środka, pomimo bogatych tradycji cywilizacyjnych, zostało zdeprecjonowane wskutek wojen domowych i konfliktów wewnętrznych prowadzonych w pierwszej połowie XX wieku. Istotnymi czynnikami pograżającymi chińską państwowość były interwencja ośmiu mocarstw po powstaniu bokserów (1899–1901) i japońska agresja w 1937 r., w wyniku której nastąpiło ograniczenie suwerenności¹⁰.

Okres II wojny światowej to także czas działań militarnych na terytorium Chin. Państwo Środka musiało się bronić przed japońską agresją. Po kapitulacji Japonii w 1945 r., która nastąpiła na skutek użycia przez Stany Zjednoczone broni nuklearnej, komuniści zgromadzeni w Komunistycznej Partii Chin Mao Zedonga rozpoczęli walkę o władzę z nacjonalistami zrzeszonymi w Kuomintangu Czang Kai-szeka. Pomimo przewagi terytorialnej oraz militarnej nacjonalistami ponieśli porażkę i wycofali się wraz ze swoim przywódcą na Tajwan. Zwycięstwo Komunistycznej Partii Chin w wojnie domowej pozwoliło Mao Zedongowi na proklamowanie Chińskiej Republiki Ludowej 1 października 1949 r. Wychodząc na taras Bramy Niebiańskiego Spokoju (Tiananmen), przywódca obwieścił ludowi koniec ponad stu lat poniżeń Chin dokonywanych przez państwa świata zewnętrznego. Przed wszystkim jednak ogłosił zakończenie wszelkich niepokoїв wewnętrznych. Mao jako silny przywódca był zdolny do wypracowania autorytetu umożliwiającego założenie państwa i utrzymanie władzy. Kolejnym krokiem było wprowadzanie radykalnych zmian politycznych i społeczno-gospodarczych¹¹. Mao był autentycznym socjalistą idealistą. Uważał, że jest zdolny do urzeczywistnienia założeń systemu komunistycznego. Utrzymywał władzę pomimo wewnętrznych walk pomiędzy „pragmatykami” – zwolennikami stabilnego, zrównoważonego rozwoju zjednoczonymi wokół Deng

⁹ Zob. J. Mathieux, *Wielkie cywilizacje...*, s. 54; J.K. Fairbank, *Historia Chin...*, s. 133, 139–140 i 228.

¹⁰ Szerzej na temat kształtowania się republikańskiej formy państwa zob. M. Dillon, *Chiny. Historia współczesna*, Warszawa 2012, s. 177–186; D.J. Michalski, *Kara śmierci w prawie karnym Chińskiej Republiki Ludowej – zarys instytucji*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2012, z. 2, s. 150.

¹¹ R. Terrill, *Mao. Biografia*, Warszawa 2001, s. 229 i 245–246; D. Davin, *Mao Zedong*, Warszawa 2000, s. 45; E. Kajdański, *Chiny. Leksykon*, Warszawa 2011, s. 174–175; W. Stankiewicz, *Konflikt jako zjawisko...*, s. 164–166.

Xiaopinga – a „radykałami” popierającymi Mao Zedonga i jego politykę „trzech czerwonych sztandarów”. Wykorzystując swój autorytet, pragnął utworzyć swoistą odmianę komunizmu – maoizm. W tym celu rozpoczął w 1966 r. rewolucję kulturalną. Podręcznikiem ideologicznym stała się „Czerwona Książeczka”, w której zawarł cytaty ze swoich wypowiedzi. Adresowana była bezpośrednio do mas, armii, a przede wszystkim chińskiej młodzieży. Dopiero po śmierci Mao w 1976 r. zaniechano jego kultu. Reformatorzy zgromadzeni wokół Deng Xiaopinga doprowadzili do aresztowania „bandy czworga” – radykałów dążących do utrzymania rewolucji kulturalnej, w skład której wchodziła między innymi żona Mao – Jiang Qing¹². Ten historyczny moment uważa się za wkroczenie przez Chińczyków na drogę reform. „Twardogłowi” ze swoją polityką rewolucji kulturalnej zostali zastąpieni przez reformatorów.

Deng Xiaoping, który w 1978 r. przejmował władzę, wiedział, że do rozwoju konieczne jest otwarcie Chin na świat. Nowy przywódca zapoczątkował okres gruntownych reform, gdyż uważał je za jedyną drogę do osiągnięcia sukcesu gospodarczego. Reformy systemowe i polityka rozwoju nie byłyby możliwe bez silnego przywództwa. Pozycja charyzmatycznego lidera jako dobrego zarządcy jest bardzo silnie zakorzeniona w chińskiej kulturze i tradycji, jako że wywodzi się z tradycji konfucjańskiej. Chińczycy przywiązują ogromną wagę do nakazów i czynności podejmowanych przez osobę rządzącą, jeśli cieszy się ona powszechnym szacunkiem. Źródłem możliwości podjęcia działań reformacyjnych u Denga była charyzma. Dzięki niej umiał narzucić reformy, które uważał za słuszne. Silne przywództwo, przy uwzględnieniu elementu kulturowego, okazało się niezbędne do zainicjowania reform gospodarczych. Niektórzy twierdzą, że przywódca Chin cieszył się nawet większym autorytetem niż przywódca ZSRR Michaił Gorbaczow. Silne przywództwo wśród grupy reformatorskiej jest niezbędne do przeprowadzenia zmian, szczególnie jeżeli państwo podczas procesu reform znajdzie się w kryzysie¹³. Różnica w sposobie postrzegania lidera prawdopodobnie może być próbą odpowiedzi na pytanie, dlaczego Chińska Republika Ludowa została skutecznie zreformowana, podczas gdy Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich rozpadł się. Chiny są przykładem państwa, w którym została historycznie ukształtowana instytucja silnego przywódcy. W okresie rządów Xiaopinga można zaobserwować analogię do wcześniejszych sukcesów silnych chińskich reformatorów.

Deng twierdził, że nauka i technologia są podstawowymi siłami produkcyjnymi. Ponadto uważał, że intelektualiści także są częścią klasy pracującej. Xiaoping przejmował państwo bardzo zacofane. Okazało się, że krocząc drogą postępu przez dziesięć lat rewolucji kulturalnej, kraj został zrujnowany na wielu płaszczyznach.

¹² E. Kajdański, *Chiny...*, s. 174–175; W. Stankiewicz, *Konflikt jako zjawisko...*, s. 164–166; *Encyklopedia...*, s. 156–158.

¹³ Por. A. Bolesta, *Chiny w okresie transformacji*, Warszawa 2006, s. 84–85.

Jak twierdzono, poprzez ekstremalnie lewicowe myślenie ludzkie umysły zostały pozbawione umiejętności kreatywnego i rozumnego myślenia, co skutkowało brakiem rozwoju¹⁴. Reformatorzy dostrzegali potencjał w kontaktach handlowych z państwami zachodnimi, dlatego uznali, że ustroj winien ewoluować tak, aby choć częściowo zbliżyć się do Zachodu i poprzez otwartość zachęcić do inwestycji. Konsekwencją tego było osłabienie pozycji przywódcy, ale przy zachowaniu pryncypiów systemu.

Poprzez niezwykle dynamiczny rozwój gospodarczy i spektakularne sukcesy praktycznie we wszystkich dziedzinach Chiny stają się obecnie obiektem coraz bardziej powszechnego zainteresowania. W latach 90. XX wieku ChRL podjęła działania mające na celu nawiązanie nowych więzi politycznych i gospodarczych z państwami powstałymi po rozpadzie ZSRR. Szczególnie istotne było utrzymanie kontaktów ekonomicznych z Rosją, będącą sukcesorem prawnym ZSRR i głównym partnerem handlowym. Wydaje się, że Chiny doskonale odnalazły się w nowej sytuacji geopolitycznej. Obecnie chiński rynek jest najważniejszym rynkiem zbytu dla surowców Federacji Rosyjskiej. Miejsce dzisiejszych Chin w świecie doskonale odzwierciedla twierdzenie, że są one „bankierem” USA. Co więcej, ogarnięta kryzysem gospodarczym Europa także liczy na pomoc posiadającego potężne rezerwy Państwa Środka. Chiny kontynentalne są również głównym partnerem handlowym Japonii¹⁵. Okazuje się, że państwo pełne obaw o przyszłość stało się hegemonem gospodarczym nie tylko w regionie, ale i na całym świecie. Konsekwencją rozwoju i stabilizacji gospodarczej jest stabilizacja polityczna. Dlatego koncepcja przywództwa także nie ulega modyfikacjom. By zrozumieć aktualny chiński model przewodzenia w państwie, należy przedstawić główne założenia chińskiego konstytucjonalizmu.

Konstytucja Chińskiej Republiki Ludowej została przyjęta na piątej sesji V Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych i ogłoszona do realizacji w dniu 4 grudnia 1982 r. Od tego czasu uchwalono cztery poprawki – ostatnią w 2004 r. Składa się z rozbudowanej preambuły i 138 artykułów¹⁶. W arendzie podkreślono konieczność kierowania się wskazówkami ideologii marksizmu-leninizmu,

¹⁴ Więcej na temat genezy i skutków reform gospodarczych w Chinach po epoce Mao zob. W. Xiaobo, *China Emerging: 1978–2008. How Thinking about Business Changed*, Beijing 2008, s. 4–7; W. Li, S. Fumin, Z. Lei, *China's Economy*, Beijing 2010, s. 33–35; E. Koszel, *Przebudzenie smoka – droga Chin do uregulowania prawa kontaktów*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2012, z. 2, s. 62–69.

¹⁵ Szerzej na temat rozwoju polityczno-gospodarczego Chin w XX wieku zob. E. Oziewicz, *Nova rola Azji w XXI wieku. Perspektywa ekonomiczna*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2012, z. 1, s. 5–10; T. Dmochowski, *Chińska Republika Ludowa wobec rozpadu ZSRR i powstania nowych państw w przestrzeni postradzkiej*, „Gdańskie Studia Azji Wschodniej” 2012, z. 1, s. 12–24.

¹⁶ *Konstytucja Chińskiej Republiki Ludowej*, przekład z języka chińskiego Wu Lan, M. Dargas, Gdańsk 2012, s. 9–11.

myślą Mao Zedonga, teorią Deng Xiaopinga i ważną myślą Trzech Reprezentacji¹⁷. Na tych filarach opiera się ewolucja chińskiego konstytucjonalizmu, w wyniku której osiągnięto współczesny model rządzenia – partia komunistyczna jako suweren. W doktrynie istnieje spór dotyczący legitymizacji władzy komunistycznej we współczesnym świecie. Podstawy są jednak wystarczająco jasne – Komunistyczna Partia Chin jest przedstawicielem, ale jest zobowiązana do postępowania według określonego zestawu norm, poza który nie może wystąpić. KPCh jest partią awangardową, ucieleśnieniem politycznego obywatelstwa i kustoszem wartości, które czynią zarządzanie legalnym. Jednakże sytuacja jest dynamiczna i jeśli KPCh chce utrzymać swoją pozycję jako prawowitego przedstawiciela narodu, to musi wykazywać stałe zaangażowanie dla dobra obywateli¹⁸. Zatem legitymację jednej partii jako organizacji państwowej uważa się za możliwą. Zgodnie z art. 1 Konstytucji ChRL z 1982 r. „Chińska Republika Ludowa jest socjalistycznym państwem demokratycznej dyktatury ludu”¹⁹. Chiński konstytucjonalizm stanowi swoistą hybrydę zasad demokratycznego państwa prawa i zasad państwa komunistycznego. Demokracja przejawia się w możliwości wyboru przedstawicieli, natomiast komunistyczny charakter państwa jest zakorzeniony w zasadzie, zgodnie z którą można wybierać jedynie spośród kandydatów klasy robotniczej.

W Chinach, podobnie jak w większości państw, przedstawiciel władzy wykonawczej pełni funkcję przywódczą. Struktura władzy wykonawczej ChRL obejmuje przewodniczącego – monokratyczny organ będący odpowiednikiem prezydenta oraz Radę Państwową będącą odpowiednikiem rządu. Instytucja przewodniczącego ChRL funkcjonuje od momentu ogłoszenia obecnej konstytucji. Ostatnią z poprawek poszerzono kompetencje o sprawy państwowe, które uregulowano w art. 81 Konstytucji ChRL. Pozycja ustrojowa przewodniczącego nie jest jednak analogiczna do znanej powszechnie w kręgu kultury politycznej państw zachodnich. Bardziej trafna byłaby już analogia do pozycji ustrojowej prezydenta Islamskiej Republiki Iranu. W obu systemach nakłada się na rządzących pewne ograniczenia i odpowiedzialność polityczną prezydenta, której nie ma przykładowo w Rzeczypospolitej Polskiej. Prezydent w Iranie ograniczany jest w swym działaniu poprzez zasady szyickiego islamu i odpowiedzialność przed duchowym przywódcą. Natomiast działalność przewodniczącego w Chinach ograniczana jest przez ideologię marksistowsko-leninowską i odpowiedzialność przed Ogólnochińskim Zgromadzeniem

¹⁷ *Ibidem*, s. 18.

¹⁸ A. Bačić, *Ustavne promjene i dileme konstytucjonalizma*, „Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu”, R. 46, 2009, nr 4, s. 652; L.C. Backer, *The Party as Polity, the Communist Party, and the Chinese Constitutional State: A Theory of State-Party Constitutionalism*, „Journal of Chinese and Comparative Law” 2009, t. 16, nr 1, s. 140; L.C. Backer, *From Constitution to Constitutionalism: A Global Framework for Legitimate Public Power System*, „Penn State Law Review” 2009, t. 113, nr 3, s. 101–117.

¹⁹ Art. 1 Konstytucji ChRL.

Przedstawiciele Ludowych (OZPL) sprawującym władzę ustawodawczą²⁰. W kręgu kultury politycznej państw świata zachodniego żadna ideologia ani zasady religijne nie ograniczają rządzących. Władzę limitują jedynie zasady demokratycznego państwa prawa. Omawiany system nie jest prezydencki, gdyż przewodniczący nie jest wybierany w wyborach powszechnych, ale przez OZPL, które ma także prawo odwołania²¹. Jest to kolejna cecha swoistości owego systemu, gdyż nawet porównywany dotychczas system irański umożliwia wybór przedstawiciela w wyborach powszechnych.

Regulacje bezpośrednio odnoszące się do instytucji przewodniczącego ChRL zostały zawarte w dziale 2 Konstytucji ChRL, w artykułach od 79 do 84²². Głowa państwa jest wybierana wraz z wiceprzewodniczącym przez OZPL. Bierne prawo wyborcze przysługuje każdemu obywatelowi ChRL, który osiągnął wiek 45 lat i dysponuje czynnym i biernym prawem wyborczym. Kadencja wszystkich organów ChRL, a zatem także przewodniczącego trwa 5 lat i jest taka sama jak najwyższego organu ustawodawczego Chin²³. Przewodniczący ChRL wykonuje decyzje OZPL i jego Stałego Komitetu oraz ogłasza ustawy. Mianuje i odwołuje premiera stojącego na czele Rady Państwowej, wicepremierów, ministrów, przewodniczących komisji, sekretarza generalnego i innych członków Rady, a także głównego audytora. Ponadto dysponuje prerogatywami charakterystycznymi dla głowy państwa – przyznaje ordery państwowe i tytuły honorowe, ogłasza dekrety o amnestii. Ogłasza także wprowadzenie stanu wyjątkowego, stanu wojny i wydaje dekrety o mobilizacji²⁴. Zgodnie z przeważającą praktyką międzynarodową wykształconą na podstawie norm zwyczajowych przewodniczący ChRL reprezentuje państwo w stosunkach międzynarodowych. Będąc organem państwowym z kompetencjami w zakresie stosunków międzynarodowych, przyjmuje zagranicznych przedstawicieli dyplomatycznych. Wykonując decyzje Stałego Komitetu OZPL, powołuje lub odwołuje pełnomocnych przedstawicieli za granicą. Ponadto ratyfikuje lub wypowiada traktaty oraz ważne porozumienia zawarte z państwami obcymi²⁵. Zwraca uwagę ograniczone tradycyjne prawo głowy państwa do samodzielnego powoływania i odwoływania przedstawicieli dyplomatycznych swego państwa. Uprawnienia te sprowadzają się raczej do formalnego sygnowania odpowiednich dokumentów.

Zadania i kompetencje wiceprzewodniczącego zostały ujęte w dwóch zdaniach. Ma pomagać przewodniczącemu w jego pracy, a także pełnić funkcje i realizować

²⁰ L.C. Backer, *The Party as Polity...*, s. 145–146.

²¹ Art. 62 i 63 Konstytucji ChRL. Zawarto tam kompetencje Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych.

²² *Konstytucja...*, s. 45–47.

²³ *Ibidem*, s. 45–46.

²⁴ *Ibidem*, s. 46.

²⁵ R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2005, s. 158–159; J. Sutor, *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, Warszawa 2000, s. 43–44; *Konstytucja...*, s. 46.

uprawnienia powierzone przez przewodniczącego. Celem zapewnienia ciągłości funkcjonowania organów przewodniczący i wiceprzewodniczący ChRL wykonują swoje funkcje i uprawnienia do czasu objęcia urzędu przez ich następców. Opisywana sytuacja dotyczy najczęściej wyboru nowych przedstawicieli na następną kadencję. Zwolnienie urzędu nie doprowadzi do zachwiania ciągłości przywództwa, gdyż wiceprzewodniczący obejmuje w takiej sytuacji urząd przewodniczącego. Wakat po wiceprzewodniczącym jest uzupełniany przez OZPL. W skrajnym przypadku opróżnienia obu urzędów przewodniczący Stałego Komitetu OZPL powinien tymczasowo pełnić funkcję przewodniczącego ChRL do czasu wyboru nowego²⁶.

Podsumowując, przywództwo jest nieodłącznym atrybutem sprawowania władzy w każdym państwie. Przywódca czy nawet dopiero aspirujący do rządzenia winien wyróżniać się wieloma cechami i atrybutami, poprzez które jest w stanie podolać tej odpowiedzialnej funkcji. Swoistość modelu przywództwa wynika z bardzo długiej historii chińskiej państwowości. Wskutek rewolucji komunistycznej w połowie XX wieku wyparto wielowiekową tradycję przywództwa opartego na monarchii. Od starożytności aż do początku XX wieku w Chinach rządził monarcha. Początkowo był to król, potem cesarz. Krótki okres republiki został zakończony przez wewnętrzne problemy polityczne. W czasach republiki nie było charyzmatycznego przywództwa. Proklamowanie przez Mao Zedonga Chińskiej Republiki Ludowej, głębokie reformy ideologiczne, a także uczynienie z Chin mocarstwa atomowego to istotne kwestie, poprzez które stał się on jednostką obdarzoną kultem. Instytucja przewodniczącego ChRL, który odgrywa rolę przywódcy, pojawiła się w aktualnie obowiązującym kształcie dopiero w Konstytucji ChRL z 1982 r. Był to skutek wielu reform podjętych po dojściu do władzy przez Deng Xiaopinga po śmierci Mao. Zwrócono uwagę bardziej na kwestie gospodarcze niż polityczne, co spowodowało obniżenie prestiżu i znaczenia przywództwa w Chinach kontynentalnych. Na podstawie chińskiej ustawy zasadniczej można zaobserwować, że w ChRL obecnie funkcjonuje rutynowy model przywództwa politycznego. Działanie przewodniczącego nie wyróżnia się ani charyzmą, ani siłą charakteru, ani oryginalnością. Wynika przede wszystkim z piastowanego urzędu i ścisłego realizowania uprawnień i obowiązków wyliczonych w ustawie zasadniczej. Dopiero poprzez dodanie w drodze ostatniej poprawki do Konstytucji ChRL kompetencji w zakresie stosunków międzynarodowych instytucja przewodniczącego w założeniach została zbliżona do modelu typowej głowy państwa.

²⁶ *Konstytucja...*, s. 46–47.

SUMMARY

POLITICAL LEADERSHIP: THE CASE OF CHINA

The essence of the debate revolves around the topic concerning the leadership in the People's Republic of China and its constitutional basis. The paper examines some questions. What is the meaning of the leadership? How has the institution of the leadership in China's history been created? Why China is so interesting? What are the characteristics of the political system of this state? What is the contemporary political system and the position of the leader? The importance of the leadership conception is presented in the article. The history of Chinese statehood is addressed in the article, as well. The revolution stirred up by Mao Zedong in the 20th century is analyzed as having a significant impact on the issue of leadership in the contemporary China. Then, an evolution of the system currently in force is noticed. Furthermore, the Author attempts to analyze the constitutional basis of the institution of the PRC Chairman. At the end, the Author attempts to characterize the model of governance in China.